

KPS Najaarscongres 11 december 2015 – Back to the future

 [#Kringpensioen](#) Nu 'back to the future' met @Kringpensioen najaarscongres in #beeldengeluid. Is er nog pensioen in 'the future'?

Voorzitter, Helen Heijbroek, opent het najaarscongres van de Kring van Pensioenspecialisten in het museum Beeld en Geluid; een passende locatie voor het thema '**Back to the future**'.

In de gelijknamige film die 30 jaar geleden van start ging stond het 'tijdreizen' centraal. De tijdmachine die in de Back to the Future trilogie werd gebruikt, brengt de scholier Marty McFly en uitvinder dr. Emmett Brown ('Doc') in uiteenlopende tijdsperiodes: het

verleden (1885 en 1955), de tegenwoordige tijd (1985) en de toekomst (2015).

Volgens die film begeven we ons nu in de toekomst. Interessant om te zien welke technische vernuftigheden in die afgelopen 30 jaar zijn gerealiseerd. Meer dan we toen voor mogelijk hielden! Zoals de drone, de flatscreen, de tablet en de technobrillen. Met deze innovatieve beelden in gedachten, kijken we tijdens het najaarscongres naar de ontwikkelingen in onze pensioensector. Kunnen we over 30 jaar ook constateren dat er meer gebeurd is dan we ooit konden bedenken?

Voordat we inzoomen op de toekomst, gaan we 30 jaar terug in de tijd, want 'zonder verleden, geen toekomst'

1985-2015 ← Back to

Van niets → zekerheid → onzekerheid → realistische beloftes binnen heldere kaders

Voordat Lennart Booij zijn rol als dagvoorzitter oppakt, blikt hij in zijn inleiding terug op de jaren die achter ons liggen vanuit de maatschappelijke, culturele en sociale cohesie. Als (kunst)historicus kan hij duidelijk het historisch kader schetsen waarin ons pensioenstelsel zich heeft ontwikkeld. Met persoonlijke beelden brengt hij de contouren in beeld van de veranderende maatschappij. De jaren '80 (Koude Oorlog) kenmerkten zich door organisatie van collectieve bewegingen

(massademonstraties). De euforie in 1989 na de val van de Berlijnse Muur werd al snel verruild door de ontzuivering waarbij het collectivisme en het socialisme als leef- en werkvorm werden ontkracht. Ook in Nederland had die beweging gevolgen, want in de jaren '90 ontstond door het openstellen van de grenzen het marktdenken en de verzelfstandiging van organisaties én de burger. Toen in 1993 na een periode van grote jeugdwerkloosheid de economie zich herstelde en er volledige werkgelegenheid was, groeiden de bomen de hemel in en kwam een grotere nadruk te liggen op het 2e pijler pensioensparen. Booi vat de verschillende fases als volgt samen:

1970-1980: van collectieve verontwaardiging en collectieve actie

1990-2010: naar collectieve verontwaardiging en individuele actie.

Beeldend zijn ook de verschuiving in paradigma's in de reclamespots van verzekeraars over de jaren 1980 – 2010: van niets naar aandacht, van angst naar genieten, van later naar nu, van burger naar klant, van zekerheid naar onzekerheid. In 2015 ervaren we de collectieve ontzuivering en zijn we zoekend naar nieuwe waarden, aldus Booi. Hij sluit af met aanbevelingen voor ons pensioenstelsel: collectief met aandacht voor individuele casus, flexibiliteit is het sleutelbegrip, solidariteit tussen oud en jong, realistische beloftes binnen heldere kaders: 'we never promised you a rose garden'.

Anonieme solidariteit heeft stelsel groot gemaakt, maar 'ik' wordt belangrijk

Dr. Jan Tamerus, Master Actuarieel & ALM bij PGGM, zoomt dieper in op de pensioenontwikkelingen in de afgelopen 30 jaar. Daarbij zijn risicodeling en solidariteit de sleutelwoorden. Deze tijdreis brengt ons van anonieme solidariteit naar transparante rationele risicodeling.

1985-1995 kende een periode van grote welvaartsgroei en mooie financiële posities van de fondsen. De regelingen zijn maximaal: eindloon, VUT en lage premies. De houdbaarheidsvraag werd niet gesteld, want welvaart en jonge beroepsbevolking deed het risicobesef vervagen en 'onheilsprofeten' zouden zijn weggehoond. De rente was een gestage langzame daling begonnen.

1995-2006 zet de kentering in. In 2 trendsettende rapporten wordt voor het eerst gesproken over reëel pensioen. Pensioen moet verdiend worden met beleggen (risico nemen brengt welvaart, mits goed gemanaged), maar de toezichthouder brengt in antwoord daarop een rapport uit dat inhaakt op bescherming van de nominale pensioenaanspraak en risico nemen is daarmee in strijd. Toezichthouder vraagt om solvabiliteitsbuffer. Het pensioencontract krijgt door die tegenstrijdigheid in inzichten een januskop met twee doelen. De maatschappij wordt risicoavers, behoud was belangrijker dan investeren in groei en de neerwaartse spiraal zet in.

2000-2015 toezichthouder grijpt in na dotcomcrisis en overheid voert FTK in. De zekerheidseisen worden sterk aangescherpt en de overgang op marktwaardering maakt pensioen een speelbal van de dalende rente. De overheid dwingt langer werken af (2006) maar het contract (veelal met overgangsmatregelen) blijft defined benefit en het premiestuur wordt snel bot. Het contract met de januskop blijft bestaan: beleggings- en rentespagaat blijven. Het generatiedebat begint: er wordt gesproken in termen van 'winnaars en verliezers'.

In dit laatste tijdperk wordt het voor de sector en de politiek steeds duidelijker dat het contract financieel en maatschappelijk niet meer houdbaar is. Maar hoe passen we het contract aan om een goed en stabiel pensioen te bereiken voor alle werkenden en over alle generaties?

Tamerus ziet de oplossing in collectieve premieovereenkomst met risicodeling de variant die nu door de SER wordt onderzocht. Hij is ervan overtuigd dat ons pensioenstelsel geen goede doorstart kan maken zonder solidariteit tussen generaties: "we moeten niet verder verstrikt raken in de stereotypen van oud en jong. Als het met 'wij' goed gaat, gaat het ook met 'ik' goed"

Na de pauze vervolgen we de tijdreis

and thenthe Future → 2015 - 2045

 De toekomst van het pensioenstelsel is aan de orde tijdens het najaarscongres van [@Kringpensioen](#)

Pensioenen moeten inspelen op betekenis-economie

Met veel beeld en geluid doet Tony Bosma, futurist en trendwatcher voor Extend Limits, een oproep aan de aanwezigen om de

mentale software te resetten. Immers de wereld verkeert in transitie en dat vraagt om de moed om los te laten. Dat geldt ook in de discussie over het toekomstige pensioenstelsel. Hij maakt duidelijk dat we allemaal geconditioneerd zijn in hoe we denken, doen en interpreteren en daagt ons uit om kritisch na te denken en de gevestigde beelden los te laten, want 'echte intelligentie kenmerkt zich door het in twijfel trekken van dingen die we willen horen'. Bosma verbaast zich over de desinteresse van de burger voor zijn pensioen, daar waar we kampioen sparen in Europa zijn (ondanks lage rente). Is die desinteresse ontstaan doordat onze systeemwereld botst met de leefwereld? Houden we te weinig

 Presentatie [@tonybosma](#) [@Kringpensioen](#): briljant, hilarisch, pijnlijk, 'schurend'... Toekomst samenleving, pensioenstelsel, wereld.

rekening met de veranderende mindset van de (pensioen)deelnemer die kijkt naar de meerwaarde voor hem (betekeniseconomie) in plaats van het systeem van het stelsel? Heeft de sector voldoende in beeld wat de deelnemer wil? Die deelnemer die in een vertrouwenscrisis verkeert? De sector spreekt van herstel van koopkracht. Maar die deelnemer kijkt anders tegen koopkracht aan: Het gaat er niet om wat hij heeft, maar wat hij eraan heeft (echte koopkracht is de kracht om te laten liggen wat je niet nodig hebt). Wanneer de toekomstige deelnemer praat over collectiviteit denkt hij aan gelegenheidsnetwerken, geen vaste structuren zoals we die nu kennen. Bosma voorziet een nieuwe solidariteit: de samenredzaamheid vanuit tijdelijke gelegenheidsnetwerken, waarbij elke euro wordt geïnvesteerd in de wereld die we met elkaar willen. Kortom een optimaal pensioencontract betekent: *aanvoelen, invoelen en begrijpen* of zoals hij dat in schema voor de pensioensector heeft uitgewerkt:

Systemewereld	Leefwereld
Aanbod gericht	Vraag gestuurd
Voor mensen	Met mensen
Reactief	Preventief
Economische waarde	Sociale waarde
Gesloten	Transparant
Bezit	Toegang
Efficiency systeem	Mens in regie
Lineair	Circulair
Collectiviteit	Gelegenheidsnetwerk

Bosma eindigt met de vraag aan de aanwezigen: "Waarom zijn de ontwikkelingen in de pensioensector zo traag? Is er weerstand om te veranderen? Dat biedt perspectief, want weerstand is ook een teken dat u aan het vernieuwen bent. Bundel kracht vanuit branchevreemde disciplines. Het moet schuren, anders vindt er geen vernieuwing plaats".

Na deze food for thoughts roept Arjan Pepping in zijn pitch alle generaties in de zaal op om zich aan te sluiten bij de werkgroep Jong & Oud om met een open mind mee te bouwen aan de toekomst van ons stelsel. Om de jongeren meer bij het debat te betrekken doet hij direct een call for action.

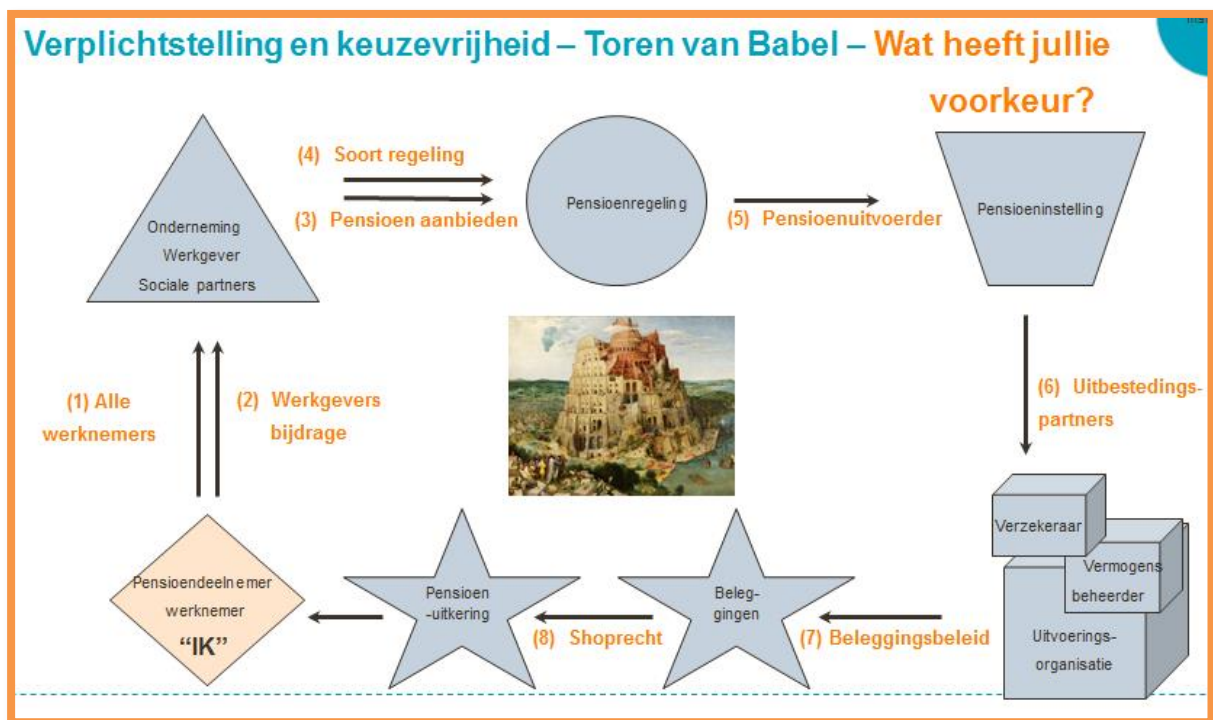

 [#Kringpensioen](#) Oeff, we worden aan het werk gezet door 'jongeren' bij @Kringpensioen: ga het gesprek aan! Verhoog bewustwording!

Voorvarend op weg naar een toekomstbestendig pensioenstelsel

Jacqueline Lommen prikkelt de toehoorders in haar openingszin met de opmerking dat er veel meer gebeurt dan wij denken. Angst dat er uiteindelijk geen pensioen meer is voor de jonge generatie is niet nodig.

Er zijn fundamentele veranderingen gaande op 4 gebieden: het pensioenstelsel, de pensioeninstellingen, de pensioenregelingen, de pensioenuitvoering. Lommen pelt één voor één de gebieden af met behulp van een analyse tool. Deze tool brengt de verschillende terreinen die de pensioendiscussie bestrijkt duidelijk in kaart, zodat we de bomen door het bos blijven zien. Hiermee voorkomt ze de babylonische spraakverwarring die dikwijls ontstaat over de begrippen collectiviteit versus solidariteit en verplichtstelling versus keuzevrijheid.

Een toekomstbestendige regeling combineert de goede elementen van DB en DC aldus Lommen. Daarbij komt ze uit op de premieovereenkomst met persoonlijke eigendomsrechten en collectieve uitvoering en risicodeling.

Tijdens de paneldiscussie die in goede banen wordt geleid door Lennart Booij, worden een aantal stellingen bediscussieerd door het panel bestaande uit:

Paul Bakker en Juliëtte Tesselhoff, deelnemers werkgroep Jong & Oud, Don van der Steeg, voorzitter werkgroep Toekomstig Pensioenstelsel PensioenLab. Jacqueline Lommen en Jan Tamerus sluiten aan bij het panel. Ook de zaal doet enthousiast mee in de discussie.

In het debat komen punten aan de orde als:

- Jongeren willen zeker pensioen en er zorgeloos naar toe kunnen leven. Maar door het gebrek aan vertrouwen wil men keuzes hebben.
- Pensioenplicht voor ZZP'ers wordt door 45% van de aanwezigen onderschreven en 35% niet. De meerderheid vindt dat het voor een ieder goed geregeld moet zijn, zodat zij later niet moeten terugvallen op sociale voorzieningen. Maar geef ook de ZZP'er zeggenschap over de uitvoering van de regeling.

Revolutie of evolutie?

Vooraf het tempo van deze tijdreis lijkt te bepalen of we het stelsel gestaag door ontwikkelen naar de premieovereenkomst met persoonlijke eigendomsrechten en collectieve uitvoering en risicodeling of dat er rigoures moet worden ingegrepen. De contouren van de nieuwe premieovereenkomst zijn tijdens dit congres duidelijk naar voren gekomen maar is deze oplossing voldoende gericht op de future? Hierover zal zeker in de werkgroepen bij KPS verder worden nagedacht.

JK16-12-2015